

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ДИСКУРСУ ВІЙСЬКОВОЇ ЗАГРОЗИ**

ORCID: 0000-0003-1468-8718

У статті аналізується соціально-психологічні особливості дискурсу військової загрози. Показано, що специфіка гібридної війни полягає в тім, що пропаганда виконує роль не супроводу воєнних дій, а є першорядним засобом впливу. Безпосередньо військові дії розпочинаються тільки в тих регіонах, де місцеве населення або готове зустріти армію іншої держави, або є індиферентним; і тільки тоді, коли вже сформовано відповідну соціально-психологічну ситуацію, оптимальну для початку воєнних дій. Інша важлива функція інформаційного впливу в гібридній війні – її приховування. У сучасному світі війна має низьку легітимність. Відтак агресивні дії потрібно приховувати, створюючи ілюзію громадянського конфлікту, збройного інциденту, протистояння на етнічному чи релігійному ґрунті тощо. У кінцевому підсумкові мета інформаційному впливу полягає у створенні враження ніби війни і не було. За гібридної війни інформаційний вплив поширюється щонайменше на три аудиторії: громадян країни-агресора, яких треба підготувати до наступної воєнної кампанії; громадян країни, проти якої здійснюватиметься агресія, аби унеможливити опір; треті країни, а також міжнародні інституції, аби уникнути осуду, санкцій, або навіть втручання у військовий конфлікт. Показано, що в українському офіційному дискурсі з'явилося поняття «воєнні дії низької інтенсивності», «лінія розмежування» замість поняття «лінія фронту» тощо. Ці мовні кліше являють собою раціоналізації, за допомогою яких витісняється реальність війни. Мовне витіснення війни перебуває в протиріччі з реальністю. Як наслідок, в суспільній очевидним є когнітивний дисонанс. Подолання когнітивного дисонансу можливе шляхом прийняття факту війни, або шляхом цілковитого його відкидання. Наразі, оцінюючи соціально-психологічну ситуацію, є підстави для висновку, що українське суспільство тяжіє до заперечення факту війни. Разом із тим, соціальні групи, які безпосередньо брали участь у війні мають інше уявлення про ситуацію в країні. Таким чином, ми маємо протиріччя між когнітивними уявленнями окремих соціальних груп, яке має конфліктогенний характер.

Ключові слова: військова загроза, агресія, заперечення, раціоналізація, витіснення, когнітивний дисонанс.

Постановка проблеми. Будь-яка війна починається з інформаційної кампанії. Будь-яка війна триває за інформаційного супроводу. Будь-яка війна звершується, але ще довго лунають переможні реляції. Війна і слово завжди взаємопов'язані. Специфіка гібридної війни полягає в тому, що пропаганда виконує роль не супроводу воєнних дій, а є першорядним засобом впливу. Безпосередньо військові дії розпочинаються тільки в тих регіонах, де місцеве населення або готове зустріти армію іншої держави, або є індивідуальним; і тільки тоді, коли вже сформовано відповідну соціально-психологічну ситуацію, оптимальну для початку воєнних дій. Інша важлива функція інформаційного впливу в гібридній війні – її приховування. У сучасному світі війна має низьку легітимність. Відтак агресивні дії потрібно приховувати, створюючи ілюзію громадянського конфлікту, збройного інциденту, протистояння на етнічному чи релігійному ґрунті тощо. У кінцевому підсумку мета інформаційного впливу полягає у створенні враження ніби війни і не було. За гібридної війни інформаційний вплив поширюється щонайменше на три аудиторії: громадян країни-агресора, яких треба підготувати до наступної воєнної кампанії; громадян країни, проти якої здійснюватиметься агресія, аби унеможливити опір; треті країни, а також міжнародні інституції, аби уникнути осуду, санкцій, або навіть втручання у військовий конфлікт.

Беручи до уваги визначальну роль, яку відіграє інформаційний вплив у гібридній війні дослідження його соціально-психологічних аспектів є вкрай актуальним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи психолого-наративні прояви гібридної війни, вкрай важливо розрізнити її саморепрезентацію й об'єктивні характеристики. Бо, як ми вже зазначали, сутнісна риса гібридної війни – приховування та/чи маскування під інші конфлікти. Причому – і це дуже важливо – гібридну війну не можна розцінювати як «неповноцінну війну» чи як своєрідну «недовійну». Навпаки, гібридна війна є складнішою саме з огляду на її інформаційний складник. У підготовці та веденні гібридної війни враховуються суттєві психологічні чинники, пов'язані з її пропагандистським трактуванням і сприйняттям, що ускладнює протидію їй. Водночас, за гібридної війни її суто воєнний складник не виключається, а доповнюється інформаційним впливом і психологічними маніпуляціями. Інформаційний «шум», який супроводжує воєнні дії, – витіснення, створення зумисне взаємовиключних трактувань, або просто замовчування – істотно ускладнює формування визначеного ставлення до воєнних подій. Воєнні дії – це завжди спроба силовим шляхом змінити

внутрішню та зовнішню політику іншої країни (1), ослабити її економічний, культурний і людський потенціал (2), анексувати частину або ж і всю територію держави (3). За гібридної війни ставляться ці ж такі цілі. Річ лише в тім, що вони не артикуються. Вони навіть не заміщуються якимись вигаданими цілями та провокативними приводами. Війна як така взагалі виводиться з фокусу суспільної уваги, а її перебіг набуває найхімернішого висвітлення. За гібридної війни просто неможливо відшукати офіційний ультиматум чи повідомлення про її початок. Так само бракує й висвітлень воєнних дій, котрі не оспорювалися б чи просто не ставилися б під сумнів безліччю інших медійних повідомлень. Саме тому вкрай важливо розрізняти об'єктивний і суто пропагандистський виміри гібридної війни.

Аби без жодних упереджень встановити, що є війна, а що є лише її пропагандистське представлення, звернемось до Конвенції ООН «Про визначення агресії» від 14 грудня 1974 року. Зокрема в ній відзначаються наступні факти, які свідчать про воєнну агресію:

а) вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої держави або будь-яка військова окупація, який би тимчасовий характер вона не носила, що є результатом такого вторгнення або нападу, або будь-яка анексія із застосуванням сили на території іншої держави або частини її;

б) бомбардування збройними силами держави території іншої держави або застосування будь-якої зброї державою проти території іншої держави;

в) блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави;

г) напад збройними силами держави на сухопутні, морські або повітряні сили, або морські і повітряні флоти іншої держави;

д) засилання державою або від імені держави збройних банд, груп, іррегулярних сил або найманців, які здійснюють акти застосування збройної сили проти іншої держави, що носять настільки серйозний характер, що це рівносильне переліченим вище актам («Определение агрессии», 1974).

Відповідно, факт агресії, по суті, раціоналізується як фактор, який уможливорює політико-економічну допомогу західних країн Україні. Інформація ж, котра не узгоджується з картиною світу, просто піддається запереченню. Заперечення – відторгнення інформації про подію: «це неможливо», «цього не може бути» тощо. Зігмунд Фройд стверджував, що механізми захисту – це, значною мірою, норма мислення. Однак, проблеми виникають тоді, коли використання захисту призводить до викривлення уявлення про реальність (Хелл, Зиглер, 1997: 127–133).

Як ми відзначали, в гібридній війні інформаційний складник є провідним. Метою інформаційної війни є нав'язування супротивнику дискурсу,

який представляє ситуацію у вигідному світлі. Протидіяти інформаційній війні можна лише за допомогою наступних заходів. Це має бути послідовний аналіз кожної мовної конструкції, яка містить маніпулятивні ознаки. Це завдання має значення в рамках контрпропаганди. Другий, перешкоджання поширенню ворожої пропаганди. Тобто, блокування всіх тих інструментів, за допомогою яких поширюється агресивний дискурс. Третій, цілковитого витіснення лексики країни-агресора – її символів і міфологем. Четвертий, створення власного дискурсу, спрямованого на руйнування артикульованої ворогом картини світу.

Таким чином, ми маємо можливість вдатися до наступних **висновків**. Подолання когнітивного дисонансу можливе лише або шляхом прийняття факту війни, або ж шляхом цілковитого його відкидання. Наразі, оцінюючи соціально-психологічну ситуацію, є підстави для висновку, що суспільство тяжіє до заперечення факту війни. Разом із тим, соціальні групи, які безпосередньо брали участь у війні мають інше уявлення про ситуацію в країні. Базуючись на своєму безпосередньому досвіді, вони не можуть витіснити факт війни. Таким чином, ми маємо протиріччя між когнітивними уявленнями окремих соціальних груп. З одного боку, особи, котрі стикалися з війною; з другого – особи, які поділяють картину реальності, створену офіційним дискурсом. Цілком очевидно, що таке протиріччя має конфліктогенний характер.

Література

1. Определение агрессии: Утверждено резолюцией 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1974 года // Организация Объединенных Наций. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml

2. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. (Основные положения, исследования и применения.). СПб.: Питер-Пресс, 1997. 608 с.

References

1. *Vyznachennya ahresiyi: Zatverdzheno rezolyutsiyeyu 3314 (KHKHKH) Heneralnoyi Asambleyi vid 14 hrudnya 1974 roku // Orhanizatsiya Ob'yednanykh Natsiy.* URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml [in Russian].

2. Khell L., Zihler D. (1997) *Teoriyi osobystosti.* (Osnovni polozhennya, doslidzhennya i zastosuvannya.). SPb.: Piter-Pres. 608 s. [in Russian].

Omelianiuk S. M.
**SOCIO-PSYCHOLOGICAL FEATURES DISCUSSION OF
MILITARY THREAT**

The article analyzes the socio-psychological features of the discourse of military threat. It has been shown that the specificity of hybrid warfare is that propaganda serves not as an escort to hostilities, but as a primary means of influence. Direct military action begins only in regions where the local population is either ready to meet an army of another state or is indifferent; and only when the appropriate socio-psychological situation is already formed, which is optimal for the start of hostilities. Another important function of information influence in a hybrid war is its concealment. In today's world, war has low legitimacy. Therefore, aggressive actions must be concealed, creating the illusion of civil conflict, armed incidents, confrontation on ethnic or religious grounds, etc. Ultimately, the purpose of the informational impact is to create the impression that there was no war. In a hybrid war, information influence extends to at least three audiences: citizens of the aggressor country who must be prepared for the next military campaign; citizens of the country against whom aggression will be carried out to prevent resistance; third countries, as well as international institutions, to avoid condemnation, sanctions, or even interference in military conflict. It is shown that in the Ukrainian official discourse the concept of "low intensity military actions", "line of demarcation" instead of "front line", etc. appeared. These linguistic clichés are rationalizations that supplant the reality of war. The linguistic displacement of war is at odds with reality. As a consequence, the public is clearly cognitive dissonance. Overcoming cognitive dissonance is possible by accepting the fact of war, or by completely rejecting it. At the moment, assessing the social and psychological situation, there are grounds to conclude that Ukrainian society tends to deny the fact of war. However, social groups directly involved in the war have a different understanding of the situation in the country. Thus, we have a contradiction between the cognitive representations of particular social groups, which is of a conflicting nature.

Key words: *military threat, aggression, denial, rationalization, displacement, cognitive dissonance.*

Омельянюк Сергій Миколайович – здобувач кафедри практичної психології та соціальної роботи Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля;

Omelianiuk Serhii – Applicant of department of practical psychology and social work of East Ukrainian National University of Volodymyr Dahl.